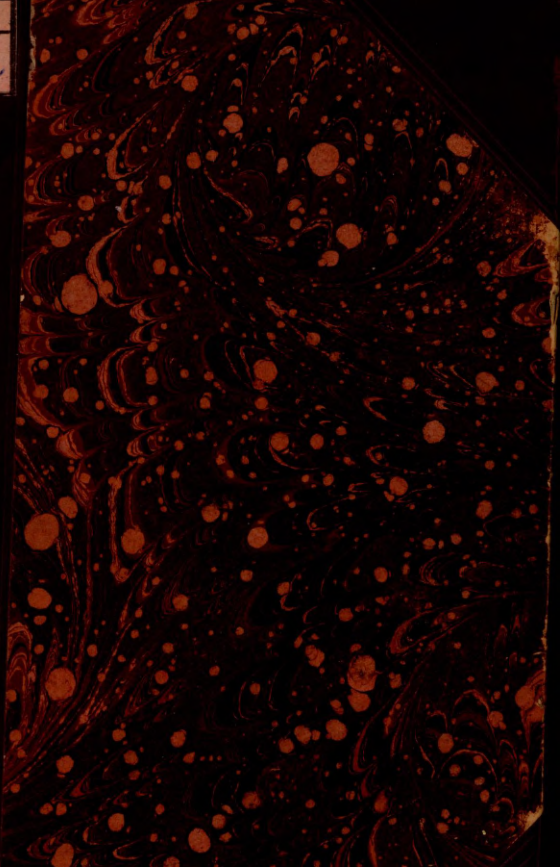
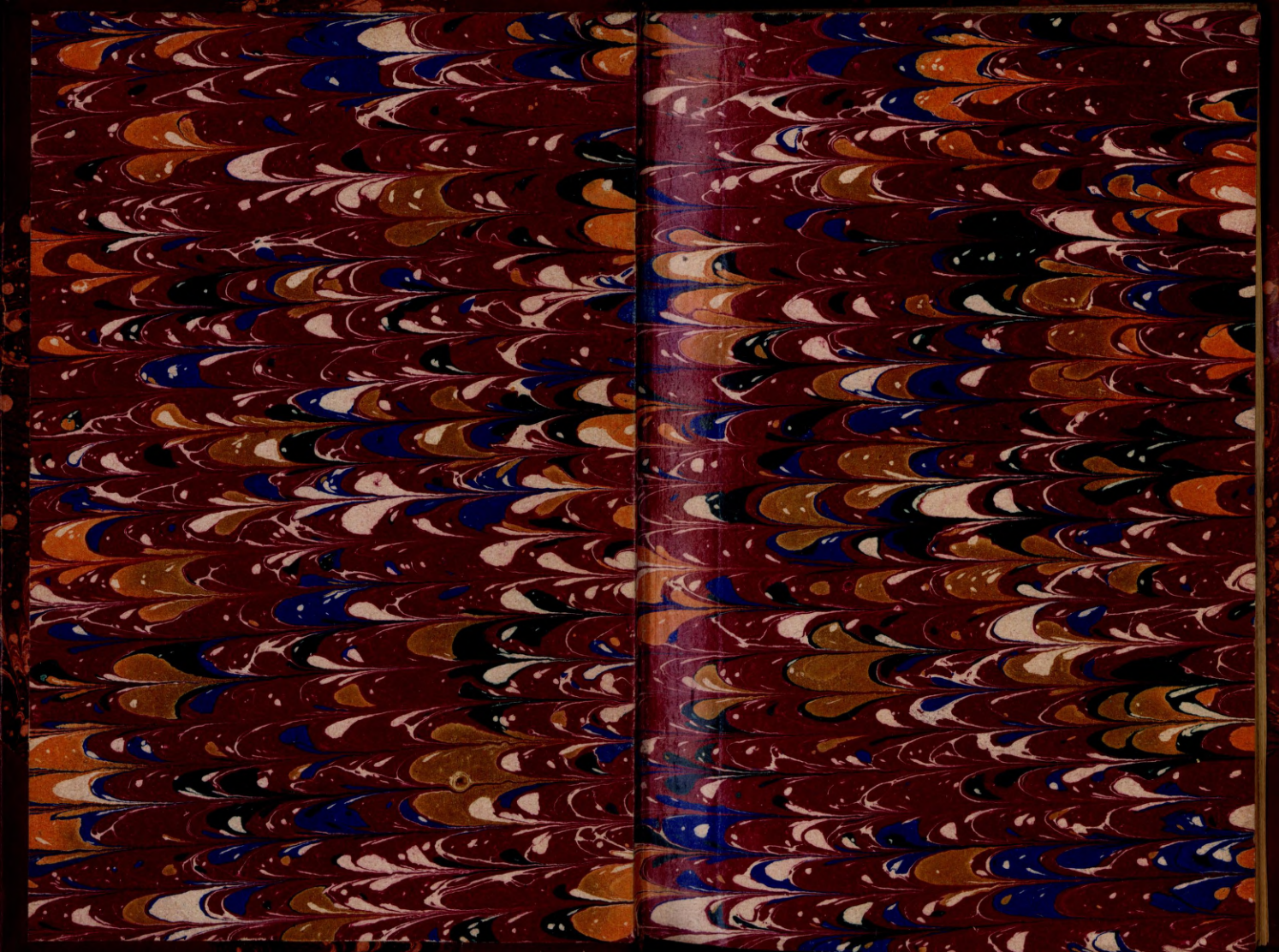

R M K I.

1601^a

949

380.

Ruhk. I

1601a

Teljes. (1. péld.)

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomtatványgyűjtemény
1906. é. 141. sz.

2041

ELEMENTA
Linguae Hungaricae

Sive 7255

GRAMMATICA
HUNGARICA.

Succincta methodo com-
prehensa, & perspicuis ex-
emplis illustrata.

Authore

PAULO KÖVESDI,

AD LECTOREM.

Mivel mindē féle Nemzetek az magok Nyelvén külömb-külömb féle szép Authorokat, s- azoknak könyebben megtanulására való útba helyessen igazító czikkelyekkel tellyes könyveket szereztvén tanúságra ki nyomtattak. Kihéz képest az mi Magyar nyelvű kön-is jóllehet sokan sok szép hasznos könyveket az Magyar nyelvnek könnyebben való megtanulására szerzeszenek; En is azért az időkenben Nemzetbéli nyelven lévő Ifiaknak, az mi Magyar nyelvünknek elméjekkel könnyebben való megfogására, és az egymás közöt külömböző bötüknek helyesb értelmére, és az hajdani dicséretesen tündöklő igaz Magyar nyelvnek hasznosabban való tanulására és meg tartására ez egynehány Czikkelyekből vagy regulákból álló könyvecskémet jó rendbe hozván akarám világosságra ki-bocsáttani.

Kérem azért az kegyes Tanító, vagy Tanuló Olvasót, ezen csekély munkámat, tülem vegye kedvesse, és annak utánna, annak buvebben való meg szaporítására való industriámat várja.

Kövesdi Pál.

CAPUT I. DE LITERIS PRÆ- CEPTA.

I. *Literæ apud Hungaros sunt viginti duæ: A. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. r. s. t. u. v. y. z.*

II. *Vocales simplices sunt: a. e. i. o. u. Compositæ verò sunt: ô. û. Ila componitur ex e. o; hæc autem ex e. u. Signantur in typis hoc modo: ô. û: in manuscriptis verò sic: ô. û. vel sic: ô. û. Sonus incutatur vivâ voce.*

III. *Vocales aliæ sunt Longæ, aliæ Breves. Longæ sunt, quæ notantur accentu acuto hoc modo: á. é. í. ó. ú. ô. û. Breves sunt, quæ carent accentu acuto.*

IV. *Consonantes ferè omnes sunt ejusdem nominis & valoris, uti apud Latinos.*

V. *C. sequente vocali, ut & præcedente, sonat duxiter ut k: sed sequente e. i. sonat molliter, uti apud Latinos, ut: Cérna, duplarium.*

VI. *CS. ut & ts. sonat crasso sibilo.*
Nota. ts. ibi scribitur, ubi in origine vocis habetur c. ut: Bátoritsad anima eum, á batoritom: sed cz. uti

& tz. sonat tenui sibilo, sicut apud Latinos ce, ci. ut: Czérna, Czigány, Cingarus.

VII. g. quoq; sonat duriter, undè non est, ut addatur ei h. mollescit verò addito ei y.

VIII. i. cùm præponitur & postponitur vocalibus ad unam syllabam constituendam, fit jod, notaturq; sic i. ut: jámbor, probus, ajtó, janua.

IX. s. sonat crasso sibilo; sz. subtili.

X. y per se non constituit literam, sed cùm additur consonantibus, & quidem istis: g. l. n. t. molles reddit eas, hoc modo: gy. ly. ny. ty.

CAPUT II. DE DECLINATIONIBUS NOMINUM.

I. Nomen est, cui præponi potest Pronomen Demonstrativum ez, cum Articulo az, ut: ez az Ember, homo.

II. Declinationes possunt constitui duæ.

III. Prima fit, cujus Dativus desinit in nak: Secunde in nek.

IV. In nak desinunt illa nomina, quæ habent vocales a. i. o. u. ut Asztal, mensa. Fi, filius. Ló, equus Saru, ocrea.

Nota: Quæ i. habent cum consonante aliqua in fine

ne, pertinent ad secundam Declinationem, ut: Viz, aqua, Tiz, decem, mirigy, pestis, &c.

Typus Primæ Declinationis.

Singulariter.	Pluraliter.
N. a. i. o. u.	— k.
G. é.	— ké.
D. nak.	— knak.
Ac. t.	— kat.
Vocativus similis est	Nominativo.
Abl. túl.	— ktúl.

Paradigma ejus.

Singulariter.

N. Ez a' Fi,	Hic Filius.
G. ezé a' fié,	hujus filii.
D. ennek a' finak,	huic filio.
Ac. ezt a' fiat,	hunc filium.
Ab. ettúl a' fitúl,	ab hoc filio.

Pluraliter.

N. ezek a' fiak,	Hi Filij.
G. ezeké a' fiaké,	horum filiorum.
D. ezeknek a' fiaknak	his filiis.
Ac. ezeket a' fiakat,	hos filios.
Ab. ezektúl a' fiaktúl,	ab his filiis.

Sic facit Ac. Sing. Ló, loát; Euphonia causa assumitur v. ante at, & in plurali ubiq; ut: Lovat lovak, lovaké, &c.

Item desinentia in d. j. l. r. s. fz. & in ut monosyllaba, ut: Lud, ludat; Vaj, vajat; Ur, urat, gonosz, gonosztat (per contractionem gonoszt) Hal, halat, Has, hasat; Kút, kútat; excepto Halál, halált. N. Plur. Ludak, Urak. &c.

Aliud ubi Acc. Sing. in ot. N. Pl. in ok; sed Acc. Plur. in kat desinunt.

Singulariter:

N. Ez a' Láb, Hic Pes.
G. ezé a' lábé, huius pedis.
D. ennek a' lábnak, huic pedi.
Ac. ezt a' lábot, (& at), hunc pedem.
Ab. ettul a' lábtúl, ab hoc pede.

Pluraliter.

N. Ezek a' lábok, Hi pedes.
G. ezeké a' láboké, horum pedum.
D. ezeknek a' láboknak, his pedibus.
Ac. ezeket a' lábokat. hos pedes.
Ab. ezektul a' láboktúl, ab his pedibus.

Sic declinantur omnia desinentia in b. ad. f. g. ugy. k. m. n. p. jt. ut: Galamb, galambot; Pad, padot; Csuf, csufot; Tag, tagot; Húgy, húgyot; Sajt, sajtot, &c.

Aliud ubi o. omittitur in Ac. Sing. ante m. & in plurali ubiq; ut:

Singulariter.

N. Ez a' Malom, Hæc Mola.
G. ezé a' malomé, huius molæ.
D. ennek a' malomnak, huic molæ.

Ac.

Ac. ezt a' malmot, hanc molam.
Ab. ettul a' malomtúl, ab hac mola.
Pluraliter.

N. Ezek a' malmok, Hæc Mola.
G. ezeké a' malmoké, harum molarum.
D. ezeknek a' malmoknak, his molis.
Ac. ezeket a' malmokat, has molas.
Ab. ezektul a' malmoktúl, ab his molis.

Sic declinantur omnia in om desinentia.

DE SECUNDA DECLINATIONE.

I. Secunda Decl. est, cuius Dat. desinit in nek.

II. Illa verò desinunt in nek, quæ habent in themate vocales e. ô. ü. tantum.

Typus Secundæ Declinationis.

Singulariter.

N. e. ô. ü.
G. é.
D. nek.
Ac. t.
Vocativus similis est
Abl. tül.

Pluraliter.

N. — k.
G. — ké.
D. — knek.
A. — ket.
Nominativo.
A. — ktul.

Paradigma ubi Ac. in et, & in Plur. in ek. desinit.

Singulariter:

N. Ez az Üveg, Hoc Vitrum.

A4

G.

G. ezé az üvegé, *bujus vitri.*
 D. ennek az üvegnek, *huic vitro.*
 Ac. ezt az üveget, *hoc vitram.*
 Abl. ettül az üvegtül, *ab hoc vitro.*

Pluraliter.

N. Ezek az Üvegek, *Hac Vitra.*
 G. ezeké az üvegeké, *horum vitrorum.*
 D. ezeknek az üvegeknek, *his vitris.*
 Ab. ezeket az üvegeket, *hac vitra.*
 Ab. ezektül az üvegektül, *ab his vitris.*

Sic faciunt Ac. Sing. & N. Plur. omnia desinentia in b d, g, j, k, l, m. & z. ut: Seb, sebet; ebéd, ebédet; fej, fejet; szék, széket; tél, telet; Fejedelem, fedjedelmet; méz, mézet.

Aliud, ubi in Ac. Sing. t. immediate conjungitur, cum consonante.

Singulariter.

N. Ez a' Len, *Hoc Linum.*
 G. ezé a' lené, *bujus lini.*
 D. ennek a' lennek, *huic lino.*
 Ac. ezt a' lent, *hoc linum. &c.*

Pluraliter.

N. Ezek a' lenek, *Hac Lina.*
 G. ezeké a' leneké, *horum linorum.*
 D. ezeknek a' leneknek *his linis, &c.*

Sic faciunt Ac. Sing. omnia desinentia in n. (dissyllaba tamen per et quod, ut: Tehén, tehént & tehenet) r, s, sz. ut: Vér vért: kővér, kővért: kés kést: kevés, kevészt, & keveset: (dissyllaba sic faciunt

ciunt Acc. Csöndes, csöndest, & csöndeset.) Aliud ubi in em desinentia, omittunt e, ante m. in Acc. Sing. & in Plurali ubiq.

Singulariter:

N. Ez a' Fejedelem, *Hic Princeps.*
 G. ezé a' Fejedelemé. *bujus Principis.*
 D. ennek a' Fejedelemnek, *huic Principi.*
 Ac. ezt a' Fejedelmet, *hunc Principem.*
 Ab. ettül a' Fejedelemtül, *ab hoc Principe.*

Pluraliter:

N. ezek a' Fejedelmek, *hi Principes.*
 G. ezeké a' Fejedelmeké, *horum Principum.*
 D. ezeknek a' Fejedelmeknek, *his Principibus.*
 Ac. ezeket a' Fejedelmeket *hos Principes.*
 Ab. ezektül a' Fejedelmektül *ab his Principibus.*

CAPUT II. DE SUFFIXORUM DE. CLINATIONE.

I. *Suffixa sunt illa, ubi ultima syllaba Pronominum Possessivorum, ut sunt enyim, tied, mienk, tietek, övé (meus, tuus, noster, ejus) suffiguntur Nominibus.*

II. *Hoc autem fit toties, quoties ista Pronomina adduntur Nominibus Prima aut Secunda Declinationis.*

III. *Hæc siquidem sunt Secunda Declinationis, e.*

mutantur in Prima Declinatione in Vocales hujus Declinationis, utpotè in a, o, u.

IV. In a. o. u. *mutatur e. in iis, quæ desinunt in has vocales, ut: Láda, az én ládám, cista mea: az te ládád, cista tua: Só, az sóm, az te sód, sal meus, tuus. Saru, az én sarum, az te sarud, ocrea mea, tua.*

Observe híc: In a. *desinentia, accuunt a in suffixis ubiq, hoc modo: Láda, az én ládám, az te ládád, cista mea, tua, per omnes casus, ut videre est in Paradigmatæ.*

V. Item in a. *mutatur e. in iis Nominibus, quæ desinunt in d. gy. j. l. r. s. t. ut: Az én ludam, a' te ludad, anser meus, tuus. Az én ágyam, az te ágyad, lectus meus, tuus. Az én Vajam, halam, Uram halam, kútam. Excipe dissyllaba in l. desinentia, quæ habent o. ut: halál, halálom, kanál, kanálom.*

VI. In o. *mutatur e. in iis, quæ desinunt in b. od. g. k. n. m. p. sz. z. ut: az én lábom, az te lábod: az én modom, az te modod: az én foldom, az te soldod, stipendium meum, tuum, &c.*

Paradigmata.

Primò ab Enyim, meus.

Singulariter.

N. Az én ludam, anser meus.
G. az én ludamé, anseris mei, &c.

Pluraliter:

N. az én ludaim, ansers mei.

G. az én ludaimé, *anserum meorum, &c.*

Secundò à Tied, tuus.

Singulariter:

N. Az te lábod, pes tuus.
Ac. az te lábodat, pedem tuum, &c.

Pluraliter:

N. az te lábaid, pedes tui, &c.

Tertiò à Mienk, noster, híc e. mutatur, in u. ut:

Singulariter:

N. A' milábunk, pes noster.

G. a' mi lábunké, pedis nostri.

Pluraliter Mienk, nostri.

N. a' mi lábaink, ludaink, pedes ansers nostri.

G. a' mi lábainké, ludainké, &c.

Quartò à Tietek, vester:

Singulariter:

N. Az ti Ludatok, lábottok, anser, pes vester.

Pluraliter:

N. az ti ludaitok, lábaitok, ansers, pedes vestri.

Quintò ab Övé, ejus, ubi e. mutatur in a.

Quæ verò in a. o. u. desinunt, assumunt j. ante, ut:
Láda, az ô ládája, az ô hordoja; az ô faruja.

Singulariter:

N. Az ô Lába, pes ejus.
G. az ô lábaé, pedis ejus, &c. Sic etiam:

Singulariter:

N. az ô Ládaja, cista ejus.
G. az ô ládájáé, cistæ ejus, &c.

Obſerva: a. ante terminationem acuitur hęc in omnibus obliquis Singularis Numeri.

Pluraliter:

N. az ô lábai, ludai, ládái, Pedes, anſeres, ciſta ejus.
G. az ô lábaié, ludaié, ládájáié Pedum, anſerum, ciſtarum, ejus, &c.

Item cum Ôvék, eorum (hęc e. in ok. mutatur.)

Singulariter:

N. AZ ô Lábok, pes eorum.
G. az ô láboké, pedis eorum, &c.

Az ô Ládájok, ciſta eorum, &c.

Paradigmata Secundæ

Declinationis.

Primò, ab Enyim, meus.

Singulariter:

N. AZ én Kéſem, Culter meus.
G. az én kéſemé, Cultri mei, &c.

Pluraliter: (Enyim, mei.)

N. AZ én kéſeim, cultri mei.
G. AZ én kéſeimé, cultorum meorum, &c.

Secundò à Tied, tuus.

Singulariter:

N. AZ te kéſed, culter tuus.
G. az te kéſedé, cultri tui, &c.

Pluraliter: Tied, tui.

N. AZ te kéſeid, cultri tui.
G. az te kéſeidé, cultorum tuorum, &c.

Tertiò, a Mienk, Noſter. Hic e. mutatur in ũ, ut:

Singulariter.

N. A'

N. A' mi késünk, culter noſter.

G. a' mi késünké, cultri noſtri, &c.

Pluraliter a' Mieink, Noſtri.

N. A' mi kéſeink, cultri noſtri.

G. a' mi kéſeinké, cultorum noſtrorum. &c.

Quartò a' Tietek, Veſter,

Singulariter:

N. AZ ti Kéſetek, culter veſter.

G. az ti Kéſeteké, cultri veſtri, &c.

Pluraliter a' Tietek, Veſtri.

N. AZ ti Kéſeitek, cultri veſtri.

G. az ti Kéſeiteké, cultorum veſtrorum, &c.

Obſerva: [1.] Deſinentia in ũ. m. d. nk. ſinè e. ut: Gyűrűm, gyűrűd, gyűrűnk, Annulus meus, tuus, noſter.

2. In Suffixis poteſt omitti præfixum: Az én, az te, a' mi, a' ti, hoc modo: Kéſem, kéſed, kéſeim, kéſeid, &c.

[3.] Nomina unam rem, uni competentem, denotantia, uſurpant tantum ſingularem Numerum a' mienk, noſter, ut: életünk, teſtünk, lelünk, feleſegünk. Vita noſtra, corpus noſtrum, anima noſtra, uxor noſtra.

CAPUT IV. DE DECLINATIONE PRONOMINUM.

I. Pronomina ratione Declinationis, alia ſunt Regularia, alia Irregularia,

II. Re-

II. Regularia sunt, quæ juxta præscriptas Declinationes Nominum per casus regulariter flectuntur.

III. Suntque hæc: Amaz, vel az, Ille, Azon, Idem, ez, hic iste, Ezen, hic idem, maga, ipse, ki vel kicsoda, quis, melly vel mellyik, quod, Enyim, tied, meus, mienk, tietek, noster, vester, misélénk, nostras, tisé létek, vestras, Ő maga vel őnnön maga, suus.

Obterva: (1.) Desinentia in z. mutant z. in n. Dativo singulari Euphoniae causâ, ut: Ennek, amannak, pro eznek, amannak.

(2.) Relativum ki (qui) cum refertur ad personam hominis, Dei & Angelorum, dicitur usitatè ki; Cum vero ad rem aliam refertur, usurpatur melly, quod, ut: Az ember, a' ki &c.

IV. Irregularia Pronomina sunt, quæ non flectuntur juxta Nominum Declinationes, vel etiam casibus deficiunt, ut sunt: En, ego, Te, tu, Ő is.

V. In Regularibus observentur vocales primæ & secundæ Declinationis.

Nota: Ki cum compositis est secunda Declinationis.

Paradigmata Irregularium.

Primum En, ego.

Singulariter:

N. Fn,	Ego.
G. Enyim,	mei vel mis.
D. Ennékem	mihi.
Ac. Engemet.	me.
V. caret.	
Ab. Entülem,	à me.

Plu

Pluraliter:

N. Mi (barbarè dicitur mink) nos.
G. mienk, nostrum vel nostri.
D. minékunk, vel nékünk, nobis.
Ac. minket, nos.
V. caret.
Ab. mitülünk, vel tülünk, à nobis

Secundum Te, Tu.

Singulariter:

N. Te,	Tu.
G. tied,	tui vel tis.
D. tenéked vel néked,	tibi.
Ac. tégedet vel téged,	te.
V. ô te,	ô tu.
Ab te tüled,	à te.

Pluraliter:

N. Ti, (<i>barbarè tik,</i>)	<i>vos.</i>
G. tiétek,	<i>vestrum vel vestri.</i>
D. tinéktek, <i>vel néktek,</i>	<i>vobis.</i>
Ac. Titeket, (<i>barbarè tikteket</i>)	<i>vos.</i>
V. ô ti,	<i>ô vos.</i>
Ab. ti tületek, <i>vel tületek,</i>	<i>à vobis.</i>

Tertium Ő, Is.

Singulariter:

N. Ő, is.
G. ővé, ejus.
D. ő néké (néki) ei.
Ac. őtet, eum.
Ab. őtule (tule) ab eo.

Pluraliter:

N. Ők, ii.
G. ővék, eorum.
D. ő nekiek, nekiek, iis.
Ac. őket, eos.
Ab. őtulek, tulek, ab iis.

CA-

CAPUT V. DE CONJUGATIONE VERBORUM.

I. Verbum cognoscitur ex praeposito Pronomine En, ego, ut: En olvasok, ego lego.

II. Estque vel Activum vel Passivum.

III. Activum est quintuplex: Indirectum & Directum, Primum & Secundum, atque Potentiale.

IV. Indirectum est, cuius actio non dirigitur in rem vel personam Pronomine Demonstrativo aut Possessivo aliquo circumscriptam.

V. Directum est, cuius actio dirigitur in rem, vel personam Pronomine Demonstrativo: hic, is, ille, ipse; aut Possessivo: meus, tuus, noster, vester, circumscriptam, ut: Lego hunc librum, olvasom ezta' Könyvet, &c. Terminatio hujus venit ex suffixis.

VI. Activum Secundum est illud, quod Latini circumscribunt per verbum facio vel curo, ut: Csináltatok valamit, curo aliquid confici. Meg csináltatom Könyvedet, curabo confici librum tuum. Nota ejus est syllaba tat, tet, quae ponitur ante ok, & ek per omnes personas.

VII. Potentiale est, quod Latini efferunt per verbum possum. Nota ejus est syllaba hat, het, quae ponitur ante terminationem cuiusvis personae, ut: Tanulhatok, possum discere. Meg-tanulhatom a' leczkés, possum percipere lectionem, &c.

VIII. Passivum Verbum est, quod contrahitur cum Ablativo addita Praepositione. Nota ejus tattet, tettet. Illa in Secunda, haec in Prima Conjugatione ante terminationem cuiusvis personae ponitur, ut: Szeretettetem, Amor. Olvasztatatom, Legor.

IX. Conjugationes quoque possunt constitui duae.

Prima sit, (ordine alphabetico) cuius prima persona Singularis Indicativi praesentis desinit in ek, vel em, ut: Szeretek.

Secunda, cuius prima persona desinit in ok vel om, ut: Olvasok.

Paradigma Verbi Indirecti Primae Conjugationis.

Indicativi Praesens Amo.

Sing. Szeretek, szeretl, szeret.

Plur. Szeretünk, szerettek, szeretnek.

Praeteritum Imperfectum Amabam.

S. Szereték, szeretél, szerete.

P. Szereténk, szeretétek, szereténék.

Praeteritum Perfectum Amavi.

S. Szerettem, szerettél, szeretett.

P. Szerettünk, szerettetek, szerettének.

Imperativi Praesens Ama.

S. caret. szeress, szeressen.

P. Szeressünk, szeressetek, szeressenek.

Conjunctivi Praesens Amem.

S. Szeressék, szeress, szeressen sicut Imperat.

Praeteritum Imperfectum Amarem.

S. Szeretnék, szeretnél, szeretne.

Paradigma Verbi Directi.

Indicativi Præsens.

S.	Olvasom,	olvastod,	olvasta.
P.	Olvasuk,	olvastátok,	olvasták.

Præteritum Imperfectum.

S.	Olvasám,	olvastád,	olvastá.
P.	Olvasánk,	olvastátok,	olvasták.

Præteritum Perfectum.

Olvasám,	olvastad,	olvasta.
P. Olvasuk,	olvastátok,	olvasták.

Imperativus.

S.	caret.	olvastad,	olvasta.
P.	Olvasuk,	olvastátok,	olvasták.

Conjunctivi Præsens.

S.	Olvasam,	olvastad,	uti Imperativus
----	----------	-----------	-----------------

Præteritum Imperfectum.

S.	Olvasnám,	olvastnád,	olvastná.
P.	Olvasnánk,	olvastnátok,	olvastnák.

Futurum.

S.	Olvasandom,	olvastandod,	olvastandja.
P.	Olvasandjuk,	olvastandjátok,	olvastandják.

Infinitivus.

S.	Olvasnom,	olvastnod,	olvastnyia.
P.	Olvasnunk,	olvastnotok,	olvastniok,

kell.

Observationes quædam de utraq;

Conjugatione.

I. Verba desinentia in *ók*, redducuntur ad Primam Conjugationem: *Ó*, enim & *e*. breve seu obscurum idem

valent in pronuntiatione, ut: Gyönyörködök *el-dek*.

II. Quæ Verba ante *ek* & *ok*, habent *p. s. iz. t. v.* & *z.* possuntq; construi cum Pronomine Demonstrativo Tu, in Accusativo, illa in prima si galari Præsents assumunt l. ante *ek* & *ok*, jed *o.* mutatur in *a.* ut: megelzlek tégedet, devorabote. Szoplak tégedet, &c.

III. Quæ *iz.* habent ante *ek* & *ok*, usitatus desinunt directè in *em* & *om*, ut: Eszem, ilzom, pro etzek, ilzok, Edo, bibo, quavis sint verba Indirecta quoad sensum.

IV. Eadem hæc Verba, cum illis, quæ desinunt in *dek*, & *dok*, in secunda singulari præsents Indicativi Indirectè desinunt in *el*, & *ol*, quoq; ut: Eszel, iszol, edis, bibis, gyönyörkedel (& gyönyörkedisz) Tobzodol. Perpetuò desinunt in l. quæ habent ante *ek*, & *ok*, *sz.* & *z.* ut: Eszel, iszol, aluszol, fázol, friger. Ita & Passiva omnia, ut: Szerettetel, olvastatol. Amaris, Legeris.

V. Tertia Singularis Indicativi Indirectè desinit in eam consonantem, quæ est ante *ek*, *ok*. Quæ verò habent d. g. k. sz. & z. ante *ek*, *ok*, ea desinunt in *ik*, quoq; ut Gyönyörked, & gyönyörkedik. Sed elzik, ilzik, jádzik tantùm sic formantur.

VI. Verba, quæ ante *em*, & *om*, habent *sz.* in prima singulari Præteriti Imperfecti *sz.* mutant *v.* ut: Eszem, evék; ilzom, ivék; Evém, ivám Directè. In Præterito autem Perfecto Indicativi, mutant *sz.* in *t.* ut: Eszem, ilzom, ettem, ittam.

VII. Dantur etiam Præterita Circumscriptiva, uti (1.) Præteritum Imperfect-Indicativi, quod addit val,

ad *Præsens*, ut: Szeretek & szeretem vala. (2.) *Plusquæperfectum*, hoc addit vala ad *Præteritum perfectum* ut: Olvas^ta vala. (3.) *Coniunctivi præter. perfectum* hoc addit ad *Præteritum perfectum Indicativi* légyen. (4.) *Plusquamperfectum* verò addit volna, ut: Szerettem légyen, Amaverim, szerettem volna, Amaviss^em, &c.

VIII. *Futuro Indicativi carent Hungari*, loco ejus utuntur *Præsenti Indicativi* additâ particulâ meg ad *Directum verbum* ut: Meg szeretem, meg-olvasom, Amabo, Legam. Vel circumscribunt per *Infinitivum* ejusdem verbi additò verbò fogok per omnes personas *Directè & Indirectè*, ut: szeretni fogok, szeretni fogsz, szeretni fog. Amabo, bis, bit. Szeretni fogom, fogod, fogja, &c.

IX. *Imperativi Secunda Singularis varias habet terminationes quoad verbum Indirectum.*

(1.) In j. desinunt, quæ habent in themate ante ek, & ok, b. g. j. k. l. m. p. r. & v. ut: Dobok, dobj: Hőgek, hőregj: Bujok, buj: Lakok, lakj: Felkelek, felkelly: Nyomok, nyomj: Lopok, lopj: Verek, verj: Rivok, rivj vel rij (Elegantius omititur v.) &c.

Obs^{er}va: In gek, & gok, desinentia ubi ante g. habetur r. assumunt e. & o. ante g. post r. ut: Tekerek, tekeregj: Forgok, forogj, &c.

(2.) In gy desinunt illa verba, quæ habent ante ek. ok. d. gy. sz. (hæc etiam in él, & ál desinunt, dissilaba verò tantum in l.) ut: Kérdek, kérdgy: Hordok, hordgy: Hagyok, hagy (excipe Megyek facili^{ter} menny) Haraguszom, haragudgy & haragudgyál:
Ezem

Elzem, egyél: Iszom, igyál.

(3.) In nny. desinunt, quæ habent ante ek. ok. n. & ny. ut: Hányok, hánny: Bánok véle, bánny véle.

(4.) In ss. desinunt, quæ habent ante ek. ok. s. & t. ut: Keresek, keres: olvasok, olvas: tartok, tartss.

(5.) In zz. desinunt, quæ habent ante ek, & ok, z. ut: Evezek, evez: hozok, hozz. Sed quæ usitatius desinunt *Directè* in em, om, illa formant per él, ál, ut: Bizom, confido, bizzál, confide.

Nota: Hinc formatur à secunda scilicet persona *Coniunctivi Præsens* assumptâ illius terminatione, ut: Szeress, szeressék & szeressem, &c.

X. *Participium Præsens in Prima Conjugatione* desinit in ô, in Secunda verò in ó, sed illud potius est *Nomen*, quàm *Verbum*.

Paradigma Passivæ Vocis

I. Conjugationis.

Indicativi Præsens Amor.

Sing. Szerettetem, szerettetel,	tetik.
Plur. Szerettünk, szerettetek,	tetnek.

Præteritum Imperfectum.

S. Szerettéték, szerettetél, szerettete.
P. Szerettéték, szerettetétek, tetének.

Præteritum Perfectum.

S. Szerettettem, tél, tett.
P. Szerettünk, tetek, tenek.

Imperativus.

S. caret. Szerettedél,	en.
P. Szerettesünk,	enek.

*Conjunctivi Præsens.*S. Szeretesse, él, en. *Sicut Imperat.**Per Syncopen: Szerettettefsem.**Præteritum Imperfectum.*

S. Szerettetném, nél, ne.

P. Szerettetnék, nétek, nének.

*Per Syncopen: Szerettetném.**Futurum.*

S. Szerettetend, del, dend.

P. Szerettetendünk, detek, denek.

*Per Syncopen: Szerettétend.**Infinitivus. Szerettetni.**Futurum Passivum. Szerettettetendõ.**Participium Præteritum. Szerettetett.*

Obſerva: Omnes personæ possunt per Syncopen efferri,
 contrahendo unum tett, per Activum secundum Passi-
 vè, ut: Szerettettetem, Curo amari, vel ut amer.

II. Conjugationis

Indicativi Præsens Legor.

Sing. Olvaſtatom, tol, tatik.

Plur. Olvaſtatunk, tatok, tatnak.

*Per Syncopen: Olvaſtattatom.**Præteritum Imperfectum.*

S. Olvaſtaték, tál, ta.

P. Olvaſtatánk, tátok, tának.

Præteritum Perfectum.

S. Olvaſtattam, ttál, tott.

P. Olvaſtattunk, tatok, tattanak.

Imperativus.

S. caret. Olvaſtalsál, taffon.

P. Olvaſtaſſunk, fatok, anak.

*Conjunctivi Præsens.*S. Olvaſtalsam, &c. *Sicut Imperativus.**Præteritum Imperfectum.*

S. Olvaſtatnám, nál, na.

P. Olvaſtatnánk, nátok, nának.

Futurum.

S. Olvaſtatandom, dol, dand.

P. Olvaſtatandunk, dotok, danak.

*Infinitivus. Olvaſtatatni.**Futurum Passivum. Olvaſtatando.**Participium Præteritum. Olvaſtato.**Hic per Syncopen omitti solet tatt.*DE CONJUGATIONE
ANOMALORUM.

Anomala sunt, quæ aliter conjugantur, quàm præſcri-
 pta duæ Conjugationes. Sunt illa duo: Vagyok, Sum,
 & Megyek, eo.

Paradigma Megyek, & Vagyok

Indicat. Præsens. Eo, Sum.

S. Megyek, mégy, mégyen.

P. Megyünk, mentek, mennek.

S. Vagyok, vagy, vagyon.

P. Vagyunk, vattok, vannak.

Præterit. Imperf. Ibam. Eram.

S. Menék, menél, méne.

P. Menénk, menétek, menének.

S. Valék,	valál,	vala.
P. Valánk,	valátok,	valának.

Præterit. Perf. Ivi, Fui.

S. Mentem,	mentél,	ment.
P. Mentünk,	mentetek,	mentenek.
S. Vóltam,	vóltál,	vólt.
P. Vóltunk,	vóltatok	vóltanak.

Futurum Ibo. Ero.

S. El-mégyek,	el-mégy,	el-mégyen.
P. El-megyünk,	&c. <i>uti Præsens.</i>	
S. Lészek,	lész,	léssen & lesz.
P. Lészünk,	léztek,	léznek.

Nota: Exceptâ secundâ singulari sine accentu quæque est in usu.

Imperativus I. & ito. Sis.

S. caret.	menny,	mennyen.
P. Mennyünk,	mennyetek,	mennyenek.
S. caret.	Légy,	légyen vel legyen.
P. Legyünk,	legyetek,	legyenek.

Conjunctivi Præsens. Eam. Sim.

S. Mennyek,	menny.	} <i>uti Imperativus.</i>
S. Legyek,	Légy,	

Præterit. Imperf. Irem. Essem.

S. Mennék,	mennél,	menne.
P. Mennénk,	mennétek,	mennének.
S. Lennék,	lennél,	lenne.
P. Lennénk,	lennétek,	lennének.

Præteritum perfect. Circumscriptivum.

Iverim. Fucriam

S. Men

S. {Mentem }légyen &c.	P. {Mentünk }lé-
{Lettem }	{Lettünk }
gyen, &c.	<i>Sicut Præterit. Indicativi,</i>

Præteritum Plusquam perfectum.
Ivissem. Fuisssem.

S. Mentem volna, &c.
P. Mentünk volna, &c. <i>Hoc quoque ita.</i>
S. Volnék volnál, volna.
P. Volnánk, volnátok, volnának.

Circumscriptivè verò sic.

S. Vóltam volna, vóltál volna, vólt volna.
P. Vóltunk volna, vóltatok volna, vóltanak volna.

Futurum Ivero. Fuero.

S. Menendek,	menendesz,	menend.
P. Menendünk,	menendetek,	menendének.
S. Leendek,	leendesz,	leend.
P. Leendünk,	<i>simili modo.</i>	

Infinitivus. Menni. Lenni.

Circumscriptivè verò sic:

S. Mennem,	menned,	mennie kell.
P. Mennünk,	mennetek,	menniek kell.
S. Lennem,	lenned,	lennie kell.
P. Lennünk,	&c. kell.	<i>Opus est, ut eam, cas, cat,</i>
&c.	<i>Opus est ut sim, sis, fit, &c.</i>	

Gerundia. Menvén. Léven.

Futurum. Menendő, Leendő.

Iturus, a, um. Futurus, a, um.

CAPUT VI. DE PRÆPOSITIONE.

I. *Præpositiones in lingua Hungarica postponuntur Nominibus, unde & suffixa possunt vocari ut: Tedd az asztalra, Pone ad mensam. Az ajtó előtt. Ante fores.*

II. *Quadam Præpositiones, quæ nimirum per se consistere possunt, præponuntur quoque Nominibus interjecto Articulo az, hoc modo: Előtte az ajtónak, háznak, &c.*

III. *Significationem earum hic apponimus hoc modo: Ad significat hoz, & ra. Apud, nál; ante, előtt. Adversus, ellen, Cis, circa, Környül, felé, mellett. Circum, körül vel környül. Contra, ellen, rá. Erga, hoz. Extra, kívül. Inter, között & közt. Intra, belül, belé & ban. Infra, alar; Juxta, mellett. Ob & propter, érett, & ért. Post, után. Præter, kívül, Penes secus, mellett. Secundum, juxta, szerént. Super, supra, rajta, fölött & on. Trans, á tal, túl. Ultra idem significat. Usque addig, & ig.*

Ablativo Casui quæ serviunt: A, & ab, túl Ab: nélkül. Cum, val. Hic Nota: Cum particula valis additur Nominibus in consonantem desinentibus, Euphonia causâ mutatur v. in illam consonantem, quæ est ante illud, ut: Borral, pro borval; Bottal, pro botval. Coram, előtt; Clam, nélkül. In, ban, & ba: Item on, quando Insumitur pro super. sub, alatt.

IV. *In Præpositionibus Monosyllabis, ut sunt: hoz*

ra;

ra, ban, kül, val & on, variant vocales juxta Declinationes Nominum. In Prima Declinatione a, o, u, locum habent; In Secunda verò e, ü. ut: Az asztalra tedd. Pone ad mensam, A' székre tedd, Pone ad sedile.

V. *Præpositiones quoque habent suffixa Pronominalia ex Demonstrativo én, te, ő. Ego, tu, is. ut: En hozzám, te hozzád, ő hozzá. Ad me, te, eum. Mi hozzánk, ti hozzátok, ő hozzájuk. Ad nos, vos, eos. En előtttem, te előtted, ő előttte. Ante me, te, eum. Mi előttünk, előttetek, előttük. Ante nos, vos, eos. &c.*

DE SYNTAXI, In quantum Constructio Hungarica discedit à Latina.

REGULÆ.

I. DE SUBSTANTIVO CUM SUBSTANTIVO.

I. *Substantivum cum Substantivo rei diversæ adsciscit Nominativum, aut Dativum casum, alterum verò assumit suffixum tertiæ personæ, retinetque per omnes casus, ut: az Ur vel Urnak Asztala, Mensa Domini; az Ur, Urnak Kése. Culter Domini.*

Observe: *Quando duo Substantiva adduntur alteri Substantivo, primum elegantius ponitur in Nominativo,*

altè-

alterum verò in Dativo, hoc modo: Az Ur frigyének ládája. Arca fœderis Domini.

II. Cognomina præponuntur Propriis Nominibus; ut: Horvát, János, Szabo Pál, &c.

III. Propria Nomina Appellativis præponuntur, ut: István Déák, István fiam, &c.

II. DE ADJECTIVO CUM SUBSTANTIVO.

I. Omnia Adjectiva præponuntur indeclinabiliter Substantivis per omnes casus utriusq. Numeri cuiuscunq. generis sint, Jó férfi, jó férfinak, &c. Jó aszszony, jó aszszonyé, &c.

II. Adjectivis Numeralibus nunc Singularia, (& quidem usitatiùs,) nunc verò Pluralia subiiciuntur Nomina Substantiva, ut: Senki nem szolgálhat két Úrnak (pro Uraknak) Nemo potest duobus Dominis servire. Két emberek mennek vala fel a' templomba. Duo homines ascendeabant in templum.

III. DE ADVERBIIS.

I. Dux negationes apud Hungaros fortiter negant, ut: Senki nem szolgálhat két Úrnak. Nemo potest duobus Dominis servire.

II. Hungari per Adverbium csak (tantùm, solum) efferunt plerumq. Adjectivum solus, ut: Nem csak kenyérrel él az ember. Non solo pane vivit homo.

DE PRÆPOSITIONIBUS.

I. Præpositiones separabiles apud Latinos Accusativo casui

sui servientes, plerumq. cum Nominativo construuntur, ut: Az Isten által. Per DEum. Az ház előtt, Ante domum, &c.

Observa: Præpositiones separabiles sunt, quæ per se consistere possunt, peculiareq. voces constituunt, ut sunt: Altal, ellen, mellet, környül, kívül, belől, alatt, fölöt után &c.

II. Si verò hac suffixum habuerint ex tertia persona Pronominis Demonstrativi, (a vel e) tunc cum Dativo construuntur, ut: Pilátusnak allatta, sub Pilato. Istennek előtt, Ante Deum.

Observa: Hac si articulo notantur, Dativo præponi possunt, ut: Allatta az padlásnak, sub tecto. Mellette az Toronymak, Penes turrim.

II. Quædã Præpositiones conveniunt cum Ablativis cognata significationis ut: Az házhoz közel, Prope domum. Túl az Dunán, trans Danubium.

IV. Præpositio in, quando in loco esse significat, effertur per ban, ben, ut: Templomban vagyok, sum in templo. Kertben vagyok, sum in horto: Quando verò motum ad locum significat, effertur per ba, be, ut: Templomba megyek, eo in templum Kertbe megyek, eo in hortum

V. DE REGIMINE SEU RECTIONE GENITIVI ET DATIVI.

Verbum substantivum EST, possessionem significans, regit Genitivum, ut: Az Uré az hatalom, Domini est potentia.

II. *Verba necessitatis, ut sunt: kell, szükség, szükség.* *Dativum regunt cum Infinitivo, ut: Ujonnán kell az embernek születetni, Denuò opertet hominem nasci. Szükséges tenéked ujonnán születetned, ha időzőülni akarsz, Oportet te denuò nasci, vis salvari.*

III. *Pro Verbo Habeo Hungari utuntur verbo EST, (vagyon,) ut: Vagyon Mósesek és Prophétájok, Habent Mósen & Prophetas. Pro non habeo verò ponunt nincsen vel nincs, in singulari vel plurali, & plerumq; Dativum regunt Ellipticè, ut: Nincsen vel nincsenek, (nekik, nekiek) Mósesek és Prophétájok. Non habent Mósen & Prophetas.*

IV. *Verba Nominandi seu Nuncupandi adsciscunt Dativum, ut: Hivattatott Jესusnak, Vocatus est Jესus*

VI. DE RECTIONE ACCUSATIVI.

I. *Activa Indirecta primam personam Præsentis Indicativi in lak & lek semper formant, reguntq; Accusativum secundæ personæ, utriusq; numeri ut Látlak tégedet, Videote. Kérlek tégedet & titeket, Rogo te & vos.*

II. *Activa Directa regunt Accusativum cum Articulo & suffixis Pronominalibus demonstratum ut: Irom ezt az levelet, Scribo has literas. Leirom az te leveledet, Describam tuas literas.*

III. *Verba Memoria & Oblivionis (emlétem & felejtetem) Accusativum regunt ut: Régi időt emlétünk. El felejtettem kenyeremet.*

Emle-

Emlekezem verò & Elfelelkezem (reminiscor, obliviscor,) Ablativum adsciscunt cum Præpositione rül, rül, ra, re, (de & ad) ut: Meg-emlekezzél a' Szombatról, Memento Sabbathi. Emlekezem mondására, Recordor dicti ejus. El-felelkeztem ez emberről, Oblitus sum hujus hominis. Emlekezzél még rólam, Memento mei. Meg-emlekezem rólad, Recordabor tui, ejus.

IV. *Verbum quoq; Mirandi Csudálom, adsciscit Accusativum, ut: Csudálom ez világ állapotját, Miror statum mundi.*

Ejus verò Derivatium adsciscit Ablativum per an, en, on, ut: Csudálkozom haragodnak buzgóságán, Miror fervorem ira tue.

Vel cum Præpositione super (rajta) additis suffixis prima, secunda & tertia personæ, ut: Mit csudálkozol rajtam, rajta, rajtunk, rajtok. (Quid miraris super me, eum, nos, eos)

V. *Verbum æstimandi ér (valet) Accusativum regit, ut: Egy pénzt ér, Valet nummum. Fizeffe-meg az mit ér. Solvat, quanti valet.*

Verbum verò becsülem (æstimo, taxo) cum præpositione ra, re, (ad) construitur hoc modo: Nagyra, kevesre becsüled, Magni, parvi æstimas. Sic construuntur omnia, quæ apud Latinos in Genitivo efferuntur.

VII. DE RECTIONE ABLATIVI.

I. *Gradus Comparativus, qui exponitur Hungaricè per hogy nem, vel hogy nem mint, regit Ablativum in*

nál

nál, nél, (pro) ut: Az Isten job a' Királynál, *DEUS est melior Rege.* Az Orozlány erős b a' Medvénél, *Leo fortior Urso.*

II. *Adjectiva similitudinis, ut sunt:* Egyenlő, Hasonló & hasonlatos, (similis) & hasonlítani, (*assimilare, Ablativum regunt in hoz, hez, & hőz, ut:* Az Adámhoz hasonló segítőt nem talált vala, *Adamo simile adiutorium non invenerat.* Gen. 2. Kihöz hasonlítás a ez nemzetséget? *Cui assimilem hantem gentem.*

III. *Verba emendi & vendendi adsciscunt Ablativum in on, en, & ön, ut* Három forint on adnak egy Bibliát. *Tribus florenis vendunt unica Biblia.* Négy pénz en vesznek egy kis tyúfiat. *Tribus nummis emunt unum pullum.* Két ökrön cseréltem két lovat.

IV. *Mercedis quoque verba adsciscunt Ablativum in ért, (pro) ut:* Pénzért tanítanak a' Musikára, *Pro pecunia docent Musicam.*

V. *Adjectiva & verba copiae regunt Ablativum in val & vel, ut:* Teli arannyal. *Plenus auro.* Ez felyhő teli esővel, *Hac nubes plena est pluvia.* Ezüstvel büves, *Argentò abundans.* Bővelkedik búzával, *abundat frumento vel tritico.*

VI. *Adjectiva & verba Inopia regunt Ablativum cum Prapositione nélkül (sine) ut:* Pénz nélkül szűkölködő, *Pecunià indigens.* Szűkölködik bőltéség nélkül, *Indiget supientia.*

VII. *Nomina quoque causam, instrumentum, modum actionis & circumstantiam significantia, efferuntur*

in Ablativo per val, & vel ut: Igaz ítélettel ítéllyetek, *Iusto iudicio iudicatis.* Jó erkölcssekkel kedves, *Bonis moribus gratus.*

VIII. *Qua Rudium & conatum significant, adsciscunt plerumque Ablativum in ra, re, ut:* Uraságra vágyodnak sokan, *Ad dominium aspirant multi.* Kevesen igyekeznek szent életre, *Pauci dant operam sanctae vitae.*

IX. *Ad questionem Quando, respondetur per nomen temporis in Ablativo casu per val, vel, cum Prapositione előtt, (ante) után, (post ut:* Ez előtt három orával, *Tribus horis antehac.* Ez után három hónappal, három esztendővel, *Posthac tribus mensibus, annis, (pro post tres menses, annos.)*

VIII. DE RECTIONE VERBI IN FINITI.

I. *Per Infinitum efferunt Ungari etiam Supinum & Gerundium in dum, ut:* Látni megyek, *Visum eo.* Le fekünni megyek *Cubitum eo.* Olvasni kell, *Legendum est.*

II. *Infinita verba cum affixis Pronominibus Dativum plerumque explicite, interdum implicite regunt, ut:* Sokat kell nekem szenvednem (neked szenvedned, neki szenvednie) *multa oportet me (te, cum) pati.*

IX. DE PARTICIPIIS INFINITIS SIVE DE GERUNDIIS PARTICIPIALIBUS.

I. *Gerundia, vel Infinita Participialia, in va, & ve,*

desinentia plerumq; per Passivum perfectum Latine red-
duntur, ut: Igy vagyon meg írva, sic est scriptum.

II. Sunt & alia verba frequentiam actionis signifi-
cantia, quæ suis verbis præponuntur, ut: Mond-
ton mondgya, Diçlitat, vel continuò dicit. Áltón
állasz, Jugiter stas. Kértenkér Rogitat, vel continuò
petit.

X. DE RECTIONE VARIA.

I. Verba timendi & formidandi, ut sunt: félni,
(timere) rettegni, (formidare) nunc Accusativum,
nunc Ablativum in tül, tül, regunt ut: Félyyed az
Istent, Time Deum. Félyy az Istentül. Félyy az
Urtül, Time Dominum. Rettegek a' Királytül, For-
mido Regem.

II. Verba meditandi, (gondolkodom, elmélke-
dem) adiscunt Ablativum in ról, rül, & on, en,
ut: Gondolkodom Istennek dolgairól, Meditor
Dei opera. Elmélkedgyél az Urnak jó-téteményi-
rül, Cogita de beneficiis Domini.

III. Méltó, illendő, (dignus conveniens) regunt
Ablativum in ra, re, & hoz, hez, ut: Méltó ha-
látra, Dignus morte. Illendő ehez, & ez helyre.
Conveniens est huic, & huic loco. Méltó hozzám,
Dignus me.

IV. Propria Urbium & Oppidorum quorundam per
Ablativum in ba, be, motum ad locum significantia:
In ban, ben, verò, quæ esse in loco significant, ut: Po-
sonba megyek, Posonium proficiscor. Posonban
Bécsben vagyok, Posonij, Vienna sum.

V.

V. Aliorum Oppidorum, & Urbium Nomina pro-
pria per Ablativum in ra, re, motum ad locum signi-
ficantia: quæ verò in loco esse significant, in an, en;
de loco significantia, in rül, rül, ut: Kására, Sá-
rosfra ment. Szentzre megyek. Kásán lakom.
szentzrül jövek. Kásárül jöttem.

VI. Quadam propria Urbium & Oppidorum No-
mina indifferenter usurpantur utriusq; Ablativis in ba,
be, & ra, re: in ban, ben, & an, en, on: Item in
rül, rül, bul, bül: cum scilicet motum ad locum, in
loco esse & de loco significant, ut: Budába, vel Budá-
ra megyek, Budam proficiscor. Budán & Budában
laknak, Budá habitant. Váradon, Lótsén laknak,
Varadini Leuchovia, habitant. Budárül, Bécsbül jö-
nek, Budá, Vienná veniunt.

VII. Pleraque autem Urbium & Oppidorum nomi-
na per locum significantia Ablativum adiscunt in an,
on, en, ön, in, ut:

Kanisán }	} ment által }	{ Canisá }	{ Szikszoviá }	{ Leuchoviá }	{ transivit. }
Sziklón }					
Lócsén }					
Szepsin }					

Observa: Appellativa quoq; locorum nomina perinde
construuntur, ut: Faluban, erdőben vel erdőn &
falun vagyok. Faluba, (ra) erdőbe, (re) megyek,
Falurül, erdőrül jövök. Falun, erdőn mentem
által

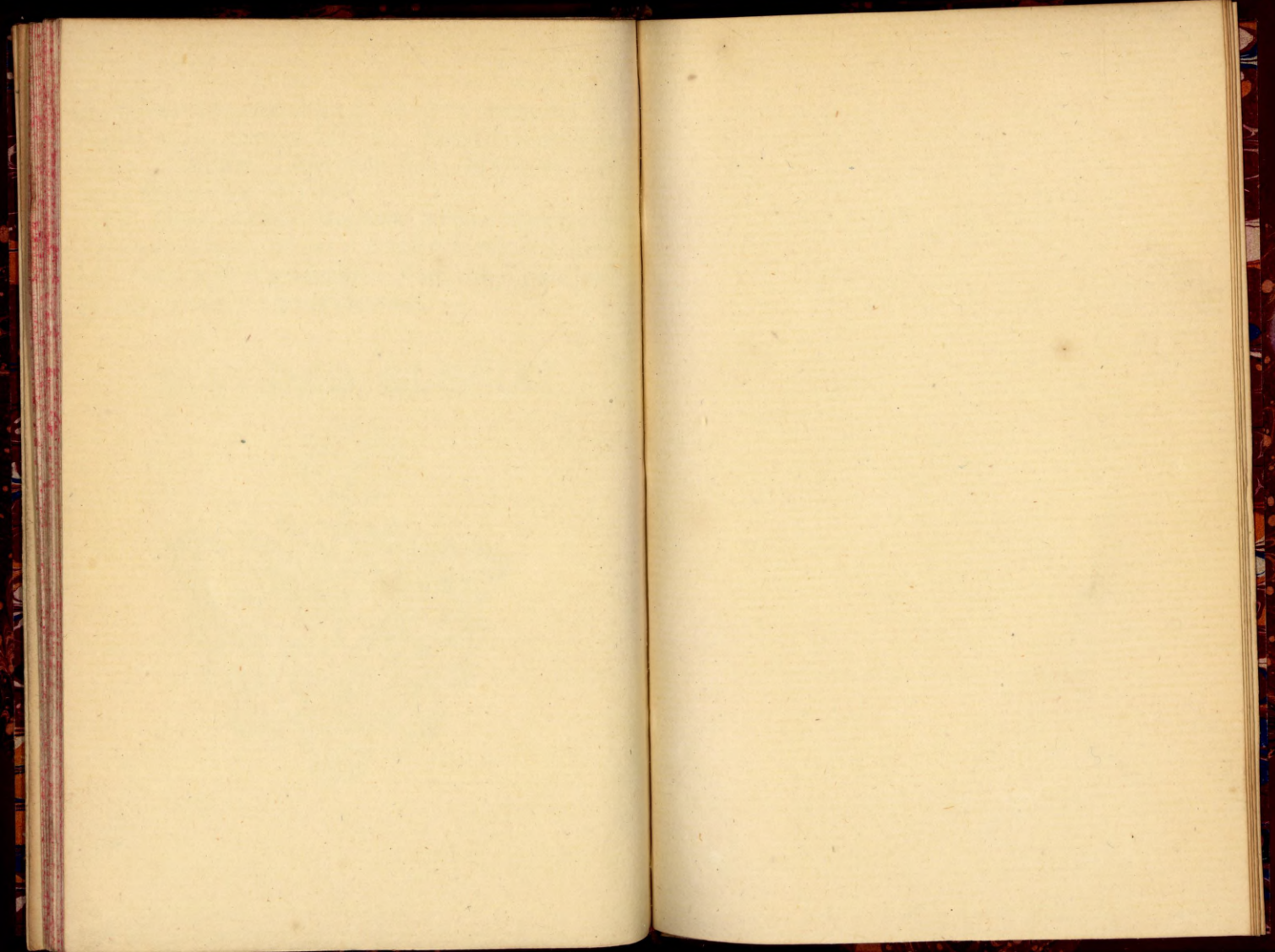
VIII. Sunt & alia quadam Urbium & Oppidorum
nomina quæ præter varios illos Ablativos in Accusati-

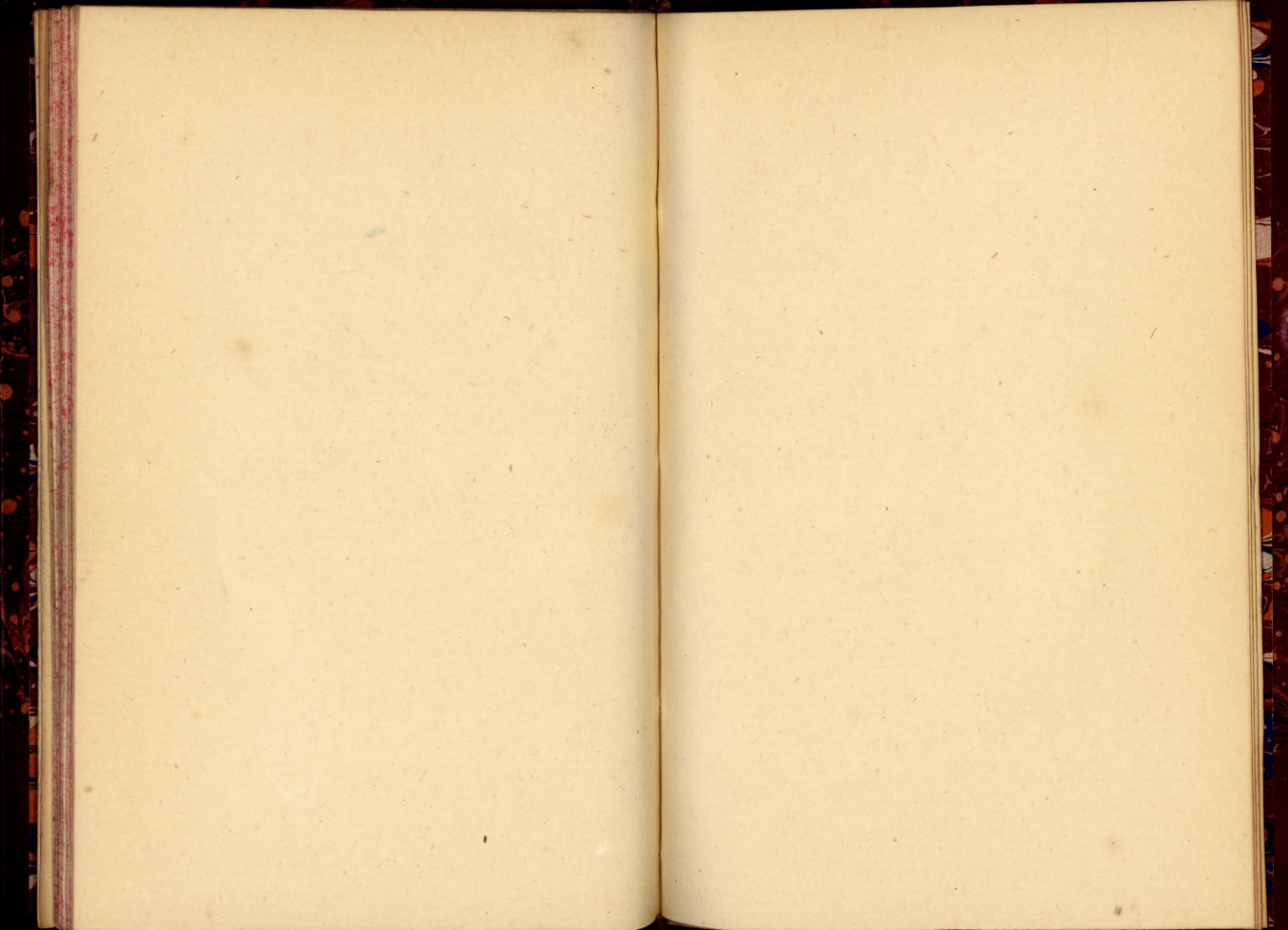
vo casu significant in loco esse, (quæ nimirum desinunt in consonantem cum litera t. coalescere valentem) ut : Győrt lakik, Jaurini habitat. Eperjest (pro Eperjesen) voltam. Eperjesini fui. Szatmárt laktam, Szatmarini habitavi.

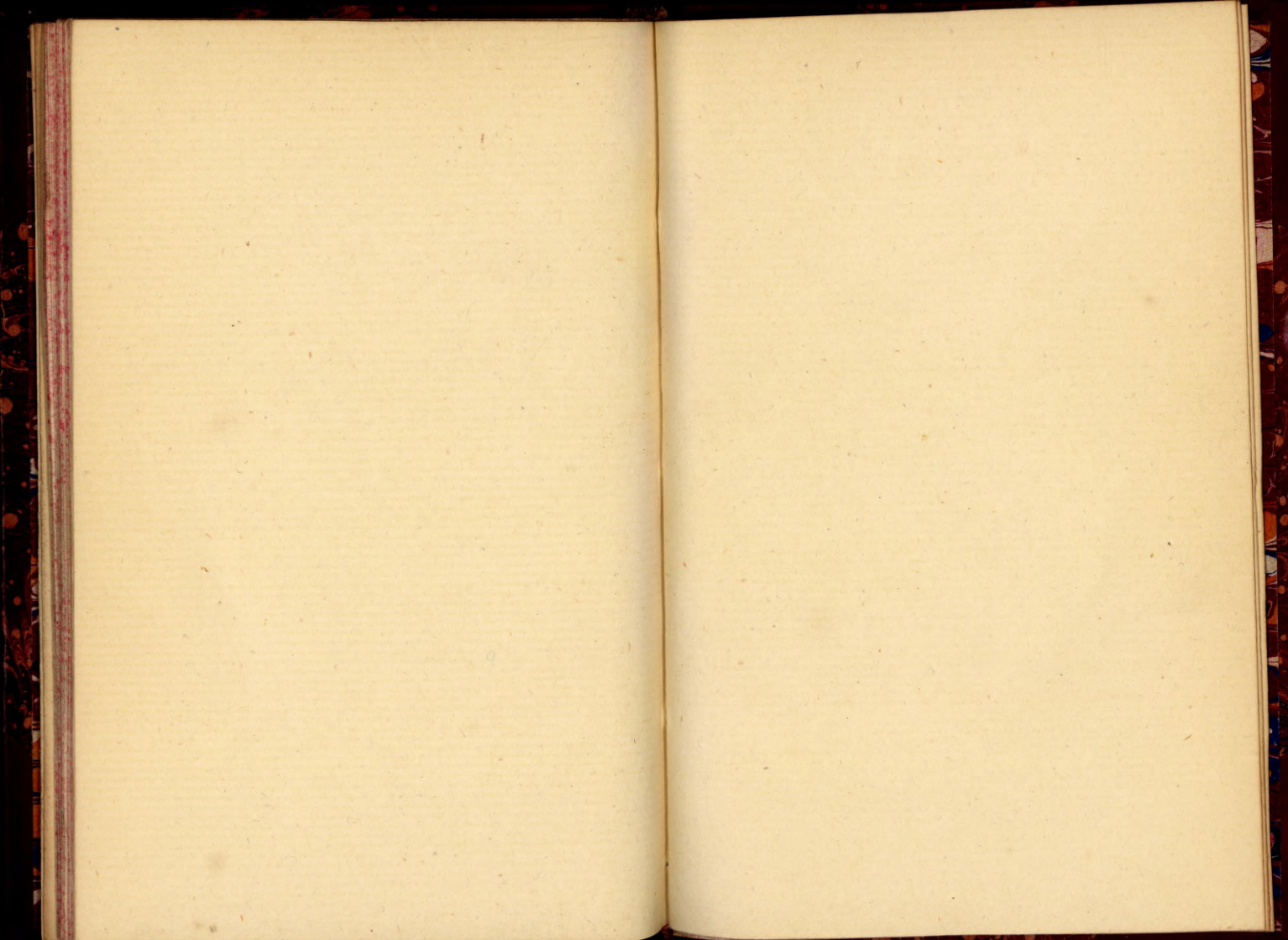
IV. Verba debendi, Dativum personæ regunt cum Ablativo, in val, vel, ut : Adós nékem tíz forinttal, Debet mihi decem florenos. Tartozik ő néki husz pénznel, Debet ei viginti nummos.

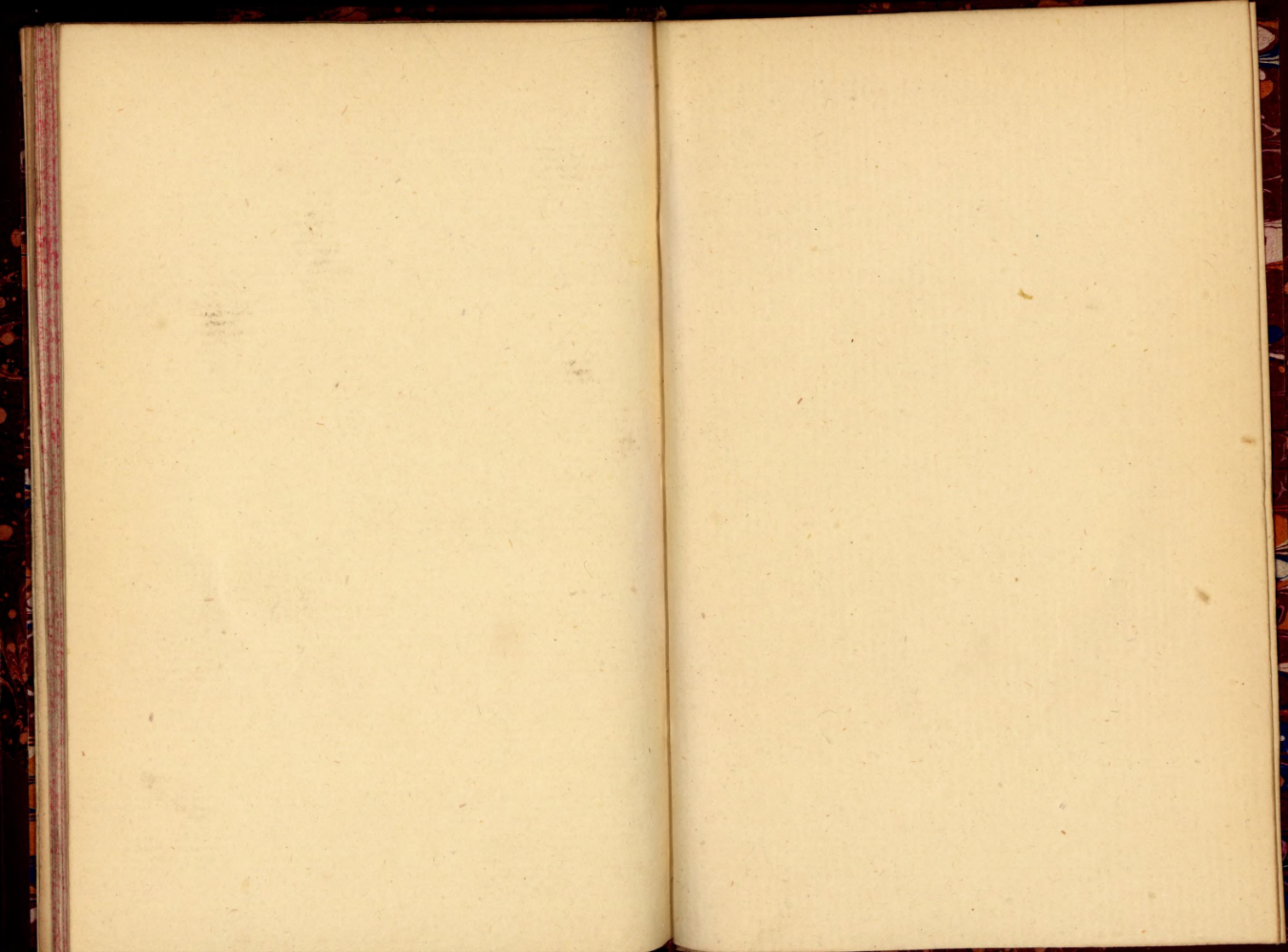
SOLI DEO GLORIA!

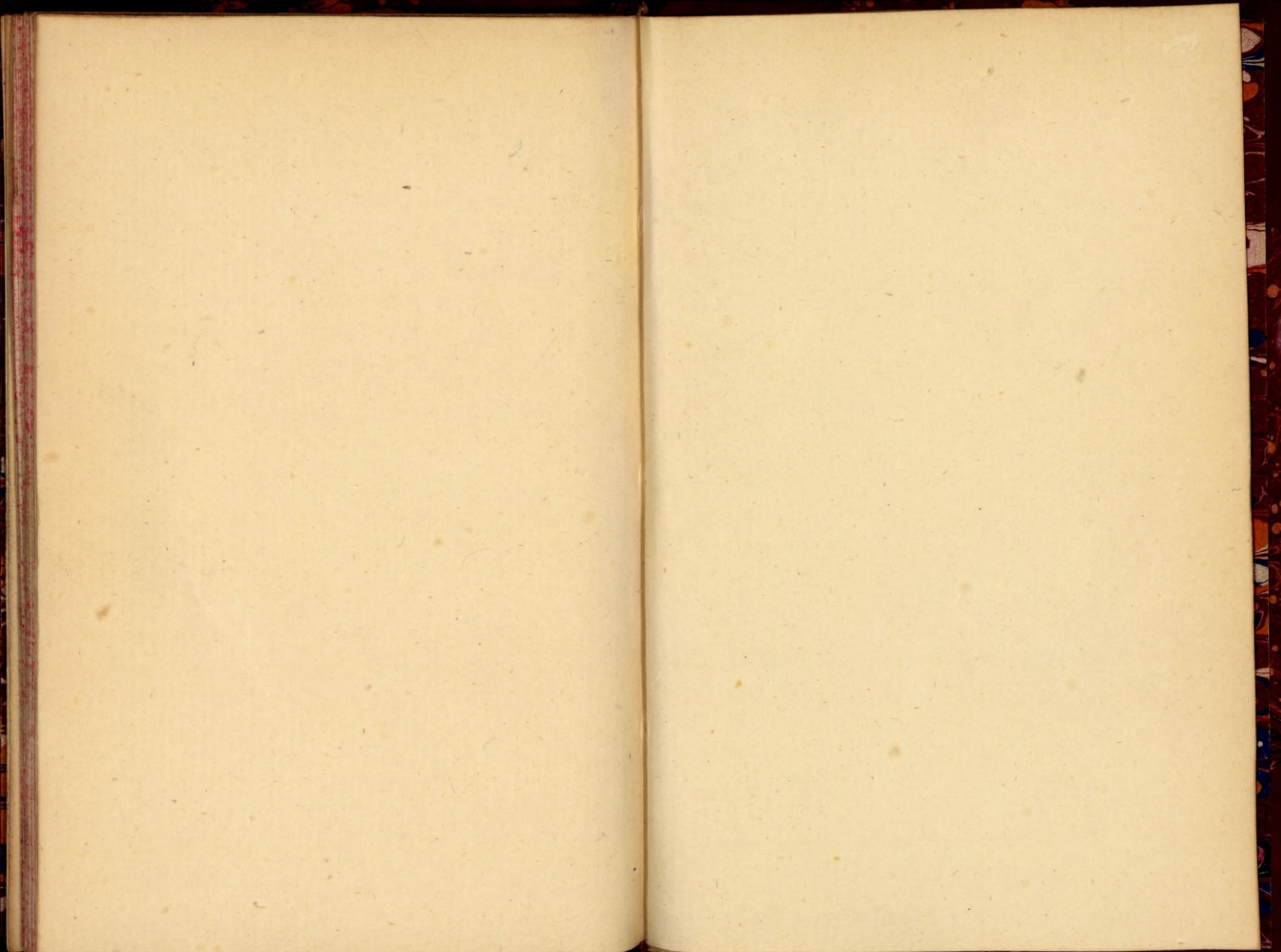

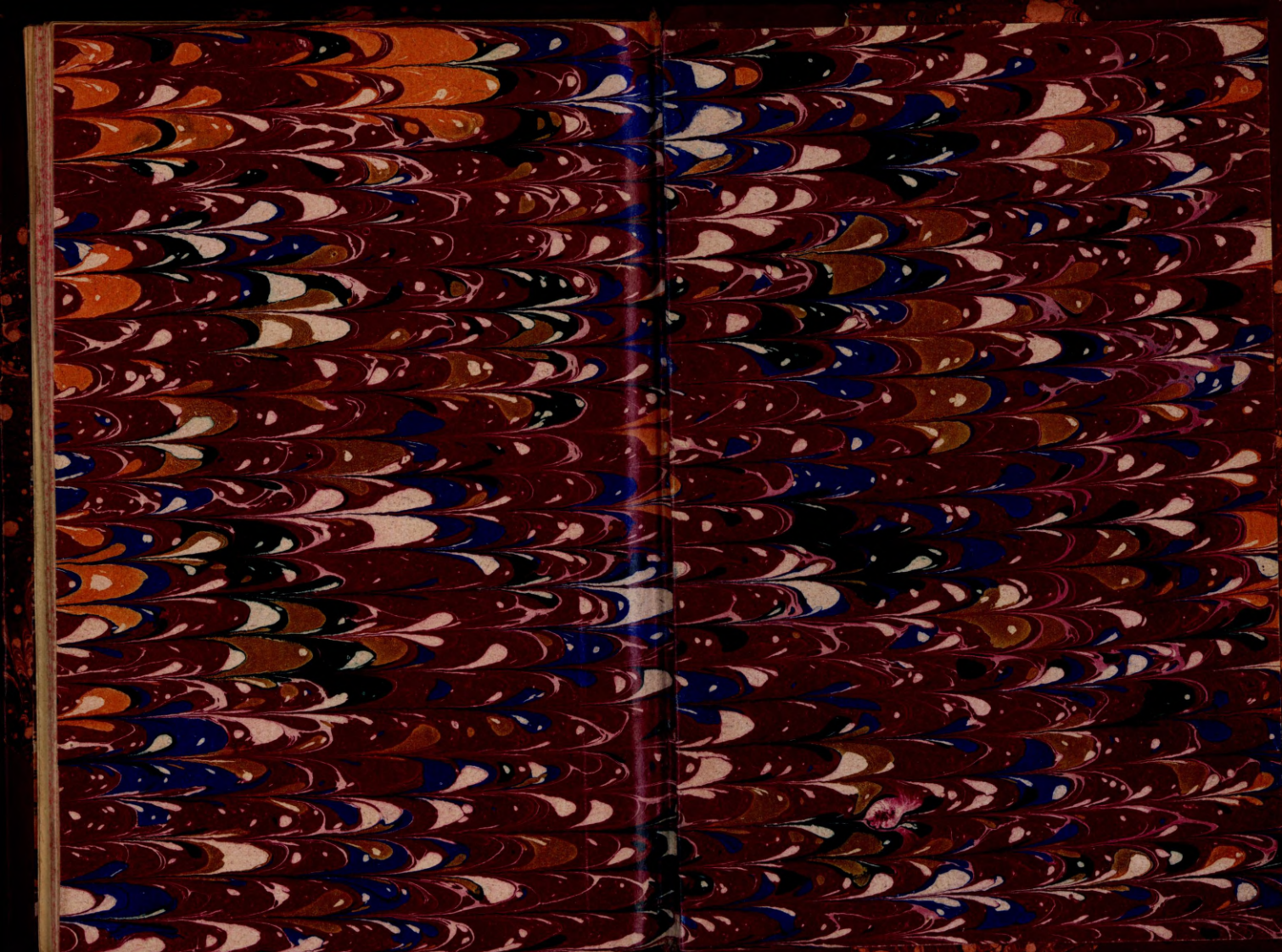

1. 1601a / 11

